

прошення талановитих студентів та викладачів Київської академії на викладацькі посади, а 1731 року з метою виховання власних кадрів відправив на навчання до Німеччини кілька молодих випускників з тим, щоб після повернення до Харкова вони посіли учительські посади в цій школі. Крім того, Є. Тихорський перевів вихованців Белгородської семінарії до Харківського колегіуму.

Матеріальний стан Харківського колегіуму після секуляризації маєтків в Україні різко змінився, про що свідчать спогади колишніх вихованців колегіуму. “За моїх часів, – писав Ф. Лубяновський, який вступив до колегіуму в 1787 році, – Харківський колегіум містився у великим мурованім будинку з димарем; по обох боках коридору величезні аудиторії. На ремонт будов, на утримання 150 студентів у бурсі та на винагороду усім учителям від інфими до богослов’я (60 крб. – найвища платня) колегіум діставав не більше 1.500 крб. на рік. Але ні холод, ні голод не охолоджували бажань до науки” [3].

Список використаних джерел

1. Багалей Д. И. Опыт истории г. Харькова за 250 лет его существования. Харьков, 1905. Т.1. 507 с.
2. Багалій Д. Український мандрівний філософ Г. С. Сковорода. Харків, 1926. 167 с.
3. Багалей Д. История Харькова за 250 летъ его существования. Харьковъ, 1912. Т. 2. 806 с.
4. Водолаженко О. З історії харківського колегіуму в XVIII віці. Наукові записки науково-дослідної кафедри історії української культури. Харків, 1927. Ч.6. С.109–123.
5. Горенко Л.І. Михайло Остроградський - видатний представник національної еліти України першої половини XIX ст. Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2009. № 1. С. 35–39.
6. Дорошенко Д. Нариси історії України. Варшава, 1933. Т.2. 543 с.

Артем СИДОРЕНКО

КИЇВСЬКА БРАТСЬКА ШКОЛА ЯК ФЕНОМЕН ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У визволенні від національного і релігійного гніту українського народу важливу роль відіграли братства, які були розповсюджені в Україні у XVI-XVII ст. Братства – це організації міського населення, передусім ремісників і купців, які об’єднувалися з метою боротьби проти ополячення та окатоличення українського населення. До братств приймалися всі православні незалежно від національності, соціального походження чи майнового стану. Перше братство започаткували 1449 року львівські міщани при церкві Успенія. Згодом ці організації розповсюдилися по всій правобережній Україні, були вони і в Білорусі.

Братчики вели боротьбу проти вищого католицького духовництва, організували школи, будували госпіталі та православні церкви, відкривали друкарні, де видавалися українські книги і підручники, піклувалися життям братчиків тощо [2]. В основу своєї діяльності вони поклали ідеологію просвітительства, а головним засобом своєї боротьби обрали школи [2]. Історичні джерела про перші братські навчальні заклади обмежені. Спочатку це були невеликі школи з одним учителем, який одночасно виконував обов’язки дяка та писаря братства. Шкільна кімната знаходилася у братському будинку. У зміст навчання входило читання, письмо, рахунок і вивчення катехізису.

З посиленням національного і соціального гніту у першій пол. XVII ст. більшість братських шкіл перетворилися у школи підвищеного типу. Братчики розуміли, що для

успішного ведення боротьби проти агресивних нападів польсько-литовської шляхти, елементарна освіта була недостатньою. Першою братською школою підвищеного типу в Україні стала школа львівського братства, відкрита 1586 року, яка за організацією навчання і розпорядком шкільного життя перевершила подібні західноєвропейські школи того часу. За зразком цієї школи відкрилися братські школи і в інших містах: Перемишлі, Рогатині, Замості, Києві, Вінниці, Кам'янці-Подільському, Кременці, Луцьку і ін. [3]. У братських школах підвищеного типу крім читання, лічби, письма та хорового співу, вивчалися "сім вільних мистецтв". На високому рівні вивчали предмети тривіуму: граматику, риторичку, діалектику; предмети квадрівіуму вивчалися на дещо нижчому рівні, крім музики. Остання виступала одним із основних навчальних предметів. У вивченні мов братські школи, як правило, пройшли дві стадії: грекослов'янську, потім – латино-польську. На першому місці завжди стояло вивчення слов'янської мови [5].

На другому місці – грецької мови, оскільки вона давала змогу засвоювати на високому рівні античну наукову літературу. На другій стадії розвитку братських шкіл вивчалася ще й латинська мова, яку спочатку не вивчали, адже нею велись богослужіння у католиків. Пізніше братчики зрозуміли необхідність латині, оскільки вона є мовою західної науки (для продовження освіти у західних навчальних закладах). Польську мову вчили аби влада дозволила відкрити школу [5].

У першій чверті XVII ст. почали викладати українську мову. Про організацію роботи братських шкіл дає уявлення статут Львівської школи "Порядок шкільний" 1586 р. [6]. Він свідчить про демократичний устрій школи: навчалися діти різних станів; відношення вчителя до дітей визначалось не за станом, а за успіхами у навчанні (учень займав місце на лаві під час занять залежно від успіхів у навчанні, але не за походженням); ректор і вчителі вибирались на загальних зборах братства. Досить серйозні вимоги ставилися до вчителя. Він повинен бути благочестивим, розумним, не п'яниця, не блудник... [2].

Всього у статуті нараховується 16 подібних вимог. Навчання у школі платне, хоч найбіднішим учням надавалась допомога. Батьки у присутності двох свідків уклали зі школою письмову угоду, де зазначались форма оплати, те, чому школа повинна навчити дитину, а також обов'язки батьків по сприянню дітям у навчанні. Кожного тижня призначалися 2-3 чергових учні, які приходили у школу раніше від інших, розтоплювали піч, прибирали, слідкували за поведінкою решти школярів. У школі був запроваджений учбовий рік, який починався 1 вересня, введені літні канікули (липень-серпень). Влітку навчання розпочиналося о 9 годині ранку, а взимку – дещо пізніше. Навчальний день починався молитвою. Після читання молитви кожний учень відповідав вчорашній урок і показував виконані вдома письмові роботи. Потім починали вивчати новий матеріал. Після обіду учні знову приходили до школи і переписували завдання на наступний день. Тут же в школі вони вивчали задані уроки, опитуючи один одного. Ввечері вдома діти повинні були прочитати вивчений у школі урок перед батьками. У суботу повторювалося все, що було вивчене за тиждень. У цей день учитель більш тривалий час проводив з учнями моральні бесіди [5].

На початку XVII ст. у Львівській школі, як і в більшості братських шкіл, використовувались елементи класної системи навчальних занять. Учні ділились на групи: одні вчилися розпізнавати букви і склади, інші – читали і вчили напам'ять різні уроки, треті – вчилися пояснювати прочитане і розмірковувати. Цей досвід, очевидно, використав відомий чеський педагог Я. А. Коменський при обґрунтуванні класно-урочної системи навчання. Спеціалісти прослідковують аналогію між статутом Львівської братської школи та твором Я. А. Коменського "Закони добре організованої школи" [3]. Братські школи відіграли важливу роль у національному відродженні. Вони виховували своїх учнів в дусі патріотизму, любові і поваги до рідної мови, до культури свого народу.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. К. : Либідь, 1988. 560 с.
2. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: Підручник. К. : Либідь, 2006. 424 с.
3. Бокань В. Історія культури України. К. : МАУП, 1998. 232 с.
4. Захарченко М. В. Соціологічна думка України: Навчальний посібник. К. : Заповіт, 1996. 424 с.
5. Історія українського шкільництва та педагогіки [Електронний ресурс] : Studentam.net.ua. Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/2295/97/>
6. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. К. : Довіра, 1992. 142 с.

Владислав ПІДОПРИГОРА

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ІМПЕРАТОРСЬКОГО ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ВІДРОДЖЕННІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

З Харківським університетом пов'язані імена таких всесвітньо відомих учених, науковців та просвітителів, як Петро Гулак-Артемівський, Микола Костомаров, Микола Барабашов, Микола Бекетов, Дмитро Багалій, Микола Сумцов, Андрій Краснов, Михайло Остроградський, Володимир Стеклов, Олександр Потебня, Олександр Погорелов та багато інших [4].

Працівники університету видавали перші українські журнали та газети, активно засновували та розвивали різноманітні наукові об'єднання: історичної філології, правознавства, філософської техніки, математики, фізики та хімії. Їхні роботи були представлені в таких виданнях, як «Харьковский тижневик», «Украинский вестник», «Украинский журнал» та «Учені записки» [2, с. 50].

Університет має обсерваторію з 1808 року та є одним із провідних українських астрономічних інститутів, що проводить фундаментальні та прикладні дослідження з фізики Сонця, планет, астероїдів, комет і супутників. Університетський ботанічний сад був заснований у 1804 році. Це найстаріший в Україні ботанічний сад і державний заповідник, що містить унікальну колекцію рослин, що представляють широкий спектр рослин.

Центральна наукова бібліотека Харківського державного університету була заснована 30 січня 1805 року, наступного дня після відкриття самого університету, з ініціативи видатного педагога, громадського діяча та вченого В. Н. Каразіна. Основою його фінансування стали 3219 книг і друків вченого Аделунга, які В. Каразін придбав у Петербурзі. 30 січня 1805 року відбулося перше засідання ради і обрано перших бібліотекарів. Ним став професор грецької та французької літератури. Університетський статут 1804 року встановив обов'язки бібліотеки, ролі, важливість, робочу силу та кошти. Історія бібліотеки є частиною біографії університету. Бібліотека університету має одну з найстаріших і найбільших книгозбірень в Україні. Загальний наклад складає 3,3 млн. примірників [1, с. 26].

Бібліотека має п'ять оригінальних видань російського та українського першодрукаря Івана Федорова. Частина «Новий Заповіт з псалмами» (Острог, 1580), «Острозька Біблія» (Острог, 1581). Колекції – рукописи 9-20 ст.: Універсал українського отамана Мазепа, підписаний ним самим (1704 р., полковнику гадяцькому). «Хроніка Глав'янки» (поч. ХІХ ст.). Лист І.Я від Франка до Н. Кобринська (1884-1886). Документ, що містить рукописні укази царя Олександра І (1802).